

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Stefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«, Blaj— Balázsfalva.</p>
--	---	--

Locuit-au Români în Ardeal pe timpul venirei Ungurilor?

— Răspuns d. I. Karácsonyi. —

I.

Învățătul canonic și academician maghiar d. Ioan Karácsonyi a scris în toamna anului trecut o broșură cu titlul: »*Száz ezer baj, millió jaj egy tévedés miatt*«, în care pornind din concepția greșită, că toate aspirațiile naționale, toate nemulțumirile, luptele și protestele românilor isvorese din convingerea, că dânșii ar fi fost aici înaintea Ungurilor, vrea să dovedească, că Românii au venit în țara aceasta cu mult mai târziu decât Ungurii și astfel toate postulatele lor naționale sunt neîndreptățite.

D. Karácsonyi se bucură, și cu tot dreptul, de o deosebită considerație, fiind pus în șirul celor mai buni istorici unguri moderni, iar broșura și-a scris-o într-o formă, care poate încurcă mințile multor cetitori neinițiați în tainele istoriei noastre naționale. De aceea, încercarea dsale n'a putut rămâne fără răspunsul cuvenit, pe care l-a și primit din partea d. Ion Lupaș, în „Tribuna“ nr. 261—1911, sub titlul „O broșură tendențioasă“, și din partea subsemnatului în nr. 1—1912 al „Culturei Creștine“, sub titlul „I. Karácsonyi și continuitatea Românilor din Dacia“. Dsa revine din nou asupra chestiunii în nr. 69—1912 al ziarului ungurese din Oradea mare „Tiszántul“, cercând să combată argumentele d. Lupaș și ale mele.

Regret, că d. Karácsonyi, nu deosebește destul de precis afirmațiile mele de afirmațiile d. Lupaș, și regret faptul acesta,

fiindcă recensia d. Lupaș, e în mare parte contrară părerilor și convingerilor mele, și fiindcă multe din dovezile dsale nu limpezesc chestiunea, ci o compromit, făcându-o ridiculă. Nici Kekaumenos, nici Kinnamos, nici Inocențiu III-lea, la cari se provoacă dsa, nu vorbesc nicăiri despre Români din Dacia, ci despre cei din Peninsula balcanică. Aceștia pot fi citați ca mărturii, pentru a dovedî, că în veacul al XI și XII-lea există o tradiție despre originea latină a Românilor, nu pot fi însă citați niciodată pentru a dovedî, că Români locuiau atunci și în Dacia și cu atât mai puțin, pentru a dovedî, că Români aceștia sunt descendenții coloniștilor lui Traian.

Kekaumenos spune în capitolul *περὶ ἀπιστίας τῶν Βλάχων* al scrierei sale *περὶ παραθρομῆς πολέμου*, care cuprinde cea mai nefavorabilă apreciere, ce s'a scris vre-odată despre calitățile Românilor, tocmai contrarul. După știrile transmise de acest scriitor cu foarte puține cunoștințe, care a început a se ocupa cu știința numai la bătrânețe ¹⁾, Români sunt descendenții Dacilor și ai Bessilor învinși de Traian, și în timpurile vechi au locuit în regiunile Savei și Dunării, de unde au emigrat în Epir, Macedonia și Elada ²⁾.

Kinnamos vorbește în cartea VI cap. III al operei sale *Ἐπιτομὴ τῶν καταθρομῶν* etc. despre o expediție trimisă de împăratul bizantin Mihail Comnenul (1143—80) contra Ungariei. Oastea eră împărțită în două părți: una sub conducerea lui Alexios, care trebuia să-i atace pe la Dunăre, cealaltă sub conducerea lui Leo Vatatzes, care avea misiunea de-a străbate în Ungaria prin părțile Mării Negre, pe unde — zice Kinnamos — nu a mai atăcat-o nime din timpurile vechi. În oștirea din urmă se află *o mulțime imensă de Vlahi*, despre cari se povestește, că ar fi coloniști din Italia (*ἐξ Ἰταλίας ἀποικισαὶ πάλαι εἶναι λέγονται*) ³⁾. Știu, că chiar și învățați de mâna întâiu susțin că în locul amintit din Kinnamos ar fi vorba despre Români del nordul Dunării ⁴⁾. Părerea aceasta mi-se pare neîndreptătită,

¹⁾ K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur. 2 Aufl. München 1897 p. 269.

²⁾ W. Tomaschek, Zur Kunde der Haemus-Halbinsel in Sitzungsberichte der phil-hist. Klasse der Kais. Akademie der Wissenschaften vol. 99. Wien 1882 p. 494—95.

³⁾ Corpus byzantinae historiae t. XI. Venetiis 1729.

⁴⁾ Cfr. Tomaschek, l. cit. p. 485... »auf Wlachen nördlich vom Delta muss jedenfalls die berühmte Stelle bei Kinnamos VI, 3. bezogen werden«.

căci nu avem nici un motiv de-a afirma, că sub „regiunile mărci negre“ (ἐκ τῶν πρὸς τῇ Ἐξέρεινῃ καλυμμένῃ πόντῳ χωρίων) e de a. se înțelege aci și nordul Dunării, când știm, că imperiul bizantin se extindea numai până la Dunăre, iar malul nordic era ocupat de Cumani, cari trăiau în relații dușmănoase cu imperiul. La nordul acestui râu se aflau și Români; faptul acesta însă nu-l știm dela Kinnamos ci dela alții. Despre aceiași Români din *peninsula balcanică, și numai despre ei* vorbește și Inocențiu III. în scrisorile adresate în 1199 și 1202 lui Ioanițiu, stăpânitorului imperiului româno-bulgar, care se extindea atunci dela Belgradul Sârbiei până la Maritza și până la Agatopolis lângă Marea Neagră, dela gurile Dunării până la Strymon și până la Vardar¹⁾.

Originea latină a Românilor n'o neagă nici d. Karácsonyi, ci din contră ne consideră mai latini, decât mulți istorici români chiar. Dsa neagă legătura noastră cu coloniștii lui Traian și existența noastră în Ardeal și Ungaria înainte de venirea Ungurilor. Teoria aceasta a dsale nu se poate combate nici cu Kekaumenos nici cu Kinnamos și nici cu Inocențiu III., pentrucă locurile citate din scrierile lor n'au de-a face cu Românii dela nordul Dunării, nici cu tradiția despre originea traiană a lor, nici cu tradiția despre continuitatea lor în Dacia. Fără nici un rost mi-se pare și citarea versurilor lui Martin Opitz (1597—1639), care ori cât ar fi de vestit și ori câtă însemnătate ar avea pentru desvoltarea literaturii germane, nu poate fi adus ca mărturie în chestia continuității Românilor, chestie, pe care nu o vor rezolvi voturile nici chiar ale lui Horváth, Szalay sau Ranke, ci documentele²⁾.

II.

Tendința broșurii d. Karácsonyi e, cum am amintit, să dovedească, că Românii n'au fost aici pe timpul venirii Ungurilor, ci au imigrat cu mult mai târziu și astfel toate luptele

¹⁾ Jirecek, Geschichte der Bulgaren. Prag 1876. p. 232: »Sein Reich erstreckte sich von Belgrad bis zur unteren Marica und bis nach Agathopolis am Schwartzten Meere, von den Donaumündungen bis zum Strymon und Vardar«.

²⁾ Un membru al societății istorice din București și al secției istorice a Asociațiunii credeă, înainte cu câteva săptămâni, că-i va da gata pe dușmanii continuității cu citarea unei epistole, trimisă de un jezuit papei Gregoriu XIII. în 12 Aprilie 1583.

și postulatele lor naționale sunt neîndreptățite și n-au nici un motiv de-a fi nemulțumiți cu soarta, pe care le-a creat-o ospitalitatea ungurească. După părerea dsale, primii Români au venit în Ardeal, în comitatul Făgărașului din Peninsula balcanică, la 1182, aduși de regele ungar Bela III. În număr mai mare s'au așezat în Ardeal și Ungaria numai după năvălirea Tatarilor, adică după 1242, și mai ales după 1369.

Miezul broșurei d. Karácsonyi îl formează, cum am zis și în recenzia din Nr. 1—1912 al „Culturei Creștine“, paginile 9—10, în care vrea să dovedească, că Românii n'au locuit la nordul Dunării înainte de 1182. În nrul citat al „Culturei Creștine“ am arătat, că toate argumentele dsale nu dovedesc nimic. În răspunsul din nr. 69 al ziarului „Tiszántul“ dsa revine din nou asupra lor, susținând în întregime celea scrise în broșură, pentru dovedirea cărora aduce și câteva probe nou.

Primul argument al d. Karácsonyi, e împăratul bizantin Constantin Porphyrogenneta (912—959), care spune — după părerea dsale — că Ardealul era pe timpul acela pustiu și nelocuit. Afirmatia aceasta e, cum vom vedea îndată, absolut neîntemeiată. Constantin Porphyrogenneta ne spune în P. II. cap XXVII al operei sale „De administrando imperio“, scrisă între 945—959¹⁾, că Pacinații locuiau de la delta Dunării spre nord între râurile Siret, Prut, Nistru, Bug și Dnipru (cfr. și cap XXXVIII), iar în cap XL ne spune că țara Ungurilor (Turcilor) se află lângă râurile Timiș, Murăș și Tisa și era încunjurată la răsărit de Bulgari, de cari o despărția Dunărea, la nord de Pacinați, la apus de Franci și la sud de Croați (*Ἰσχυροί*). Acelaș scriitor ne spune în cap. XXXVII, că *țara Pacinaților era departe de țara Ungurilor, cale de patru zile* (*ἀποχρισθεὶ δὲ ἢ πρὸς ἡμέρας... ἀπὸ δὲ Τουρτζαζ ὁδὸν ἡμερῶν τεσσάρων*). Teritorul acesta care-i despărția pe Unguri de Pacinați era într'adevăr Ardealul, despre care însă Porphyrogenneta *nu zice nicăiri, că era pustiu și nelocuit*, cum afirmă d. Karácsonyi. În articolul din „Tiszántul“, dsa vrea să-și dovedească afirmația cu o *analogie*, zicând, că teritorul de câteva zile, despre care ne spun scriitorii vechi, că se află între două popoare, era totdeauna nelocuit și se provoacă la scriitorul arab Ibn Rosteh, care zice, că *Pacinații* se aflau departe de *Slavi*, cale de 10 zile și că teritorul dintre ei era *nelocuit*; la Curdezi

¹⁾ K. Krumbacher o. cit. p. 253.

care scrie, că depărtarea dintre aceleași popoare e de 10 zile, însă *drum umblat* nu e. Tot Ibn Rosteh scrie, că din țara *Cumanilor* până la Seriri trebuie să mergi 12 zile prin *locuri neumblate*. Scriitorii aceștia dovedesc tocmai contrarul celor susținute de d. Karácsonyi despre Ardeal. Teritoriul dintre Pacinați și Slavi, dintre Cazari și Seriri era pustiu, *nu pentru că aveă o lungime de 10 respective 12 zile, ci pentru că Ibn Rosteh și Curdezi ne spun espres, că teritoriul acesta eră nelocuit, și că pe el nu se aflau drumuri umblate*. Porphyrogenetă însă nu zice, că teritoriul dintre Pacinați și Unguri eră nelocuit, ci spune *numai*, că depărtarea dinte ei era patru zile. Va să zică analogia d. Karácsonyi n'are nici o valoare.

Ardealul eră nelocuit, zice dsa, nu numai în veacul al X, pe timpul împăratului Constantin Porphyrogenetă, ci și mai târziu în veacul XI chiar. Sf. Ladislau d. p. urmărind o ceată de Cumani, cari au năvălit în Ungaria, a ajuns cu oștirea — în Ardeal — în cea mai mare miserie fiind amenințat să piară de foame. De-odată însă dă peste turme întregi de cerbi și bouri și vânând vre-o câțiva și-au stâmpărat foamea. Atât lipsa de nutremânt, cât și aflarea turmelor de cerbi și bouri, cari nu trăiesc în apropierea locuințelor omenești, ar fi deci o dovadă, că Ardealul eră pustiu. Pe ce se razimă povestea acesta a d. Karácsonyi? *Pe o legendă aflătoare într'o scriere a franciscanului Temesvári Pelbárt, care a trăit la sfârșitul veacului al XV-lea*. Mă mir foarte mult, că un scriitor de talia d. Karácsonyi, se provoacă la ea ca la un argument decisiv. „Sermones Pommerii de sanctis“ ale lui Temesvári Pelbárt pot fi foarte importante din alt punct de vedere, nu se pot folosi însă ca document istoric pentru veacul al XI-lea. Procedură aceasta a dsale e condamnabilă și din alt motiv. Dsa *nu-și citează* izvorul, ci scrie numai: „Külömben Erdélyről egyéb forrásokból is tudjuk, hogy még a XI században is jórészt lakatlan volt etc“. Astfel cetitorii sunt ispitiți a crede, că dsa are documente autentice contemporane și puținii dintre dânșii vor ști, că „forrás“-ul acesta e o legendă scrisă cu patru veacuri mai târziu, care ne prezintă apariția turmelor de cerbi și de bouri ca o *minune* întâmplată în urma rugăciunilor ferbinți ale s. Ladislau.

Comitatele Sibiiului, Făgărașului și Brașovului zice, dsa, și în 1211 erau nelocuite. Afirmăția aceasta are acelaș defect comun tuturor afirmațiilor dsale: *nu e adevărată*. În docu-

mentul din 1211, la care se provoacă d. Karácsonyi, nici amintire nu se face de comitatele Făgăraşului și Sibiiului. Documentul acesta e o diplomă alui Andreiu II., prin care dăruiește cavalerilor Teutoni *țara Bârsei, care e deșertă și nelocuită* (terram, Borza nomine, ultra silvas versus Cumanos licet desertam et inhabitatam contulimus¹⁾). Țara Bârsei eră teritorul cel mai expus năvălirilor Cumanilor și astfel atributele „deserta et inhabitata“ le înțelegem ușor. Causa acestui pustiu ne-o spune limpede papa Honoriu III: *năvălirile barbarilor din Orient, ale Cumanilor* (dilecti filii magister et fratres domus sanctae Mariae Theotonicarum terram Boze et ultra montes nivium *propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam* noviter inhabitare coeperunt²⁾).

Avem însă un document sigur, că nici părțile acestea n'au fost totdeauna pustii și nelocuite. În 1212 Andreiu II dăruiește acelorași cavaleri castrul Kruzburg, pe care dânșii l-au *construit din nou* (castrum quod Cruzburg nominatur quod cruciferi de Borza *de novo construxerunt*)³⁾. Va să zică, acest castru există de mai de mult, căci dacă n'ar fi existat, Teutonii nu l-ar fi putut *reconstrui*. În comitatul Făgăraşului știm, că se află mănăstirea Cârța întemeiată de regele Bela III (1173—1196) și știm din diploma lui Andreiu II. din 1223, că locuitorii acestui comitat erau deja pe timpul voevodului Benedict (1202—1206 și 1208) Români⁴⁾. Din datele acestea puține, cari s'ar putea înmulți, se vede cât de neîntemeiată e afirmația eruditului istoric Karácsonyi. Chiar presupunând, că afirmația dsale ar corespunde adevărului, totuși nu s'ar putea zice, că *Ardealul* eră deșert. După năvălirea Tatarilor d. p. erau o mulțime de ținuturi fără locuitori. Dintr'o diplomă a regelui Bela IV din 1246 vedem, că Alba-Iulia, apoi câteva sate din comitatul Dobâcei și a Solnocului și Gilăul din comitatul Clujului erau fără, sau cu locuitori foarte puțini⁵⁾, iar ținutul Năsăudului eră până târziu, în 1264, nelocuit (terram Naszwod... vacuum... et habitatoribus carentem)⁶⁾.

¹⁾ Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria Românilor I, 57.

²⁾ Ibidem, I, 82.

³⁾ Ibidem, p. 59.

⁴⁾ Ibidem, p. 79. Cfr. Dr. Augustin Buncea, Stăpânii țării Oltului. București 1910 p. 7 și 46, nota 38

⁵⁾ Hurmuzachi, o. cit. I, 230.

⁶⁾ Ibidem, p. 321.

Acestea sunt singurele dovezi pozitive, aduse de d. Karácsonyi.

„Înzădar se provoacă (Românii), continuă dsa, la notarul anonim al regelui Bela, pentru că partea aceea din cronica lui, care vorbește despre Români, a fost scrisă numai pe la 1280.“ Autorul părții amintite — ziceam în nrul citat al „Culturei Creștine“ — eră deci *contimporan* emigrării în Ardeal și Ungaria a Românilor, pentru că după părerea dsale aceștia s'au așezat aci *numai în jumătatea a doua a veacului al XIII-lea*, după retragerea Tatarilor. Stând astfel lucrul, îl întrebăm pe d. Karácsonyi, cum se poate ca scriitorul acela, care fiind contimporan *știa și vedeă* cum se strecoară Români în Ungaria, să zică totuși, că aceștia au fost *aci* pe timpul venirii Ungurilor? În articolul din „Tiszántul“ d. Karácsonyi răspunde, că atât Anonimus, cât și autorul părții privitoare la Români din cronica lui, n'au fost istorici, ci poeți, și că scrierea lor nu e istorie, ci o poezie eroică, care cuprinde multe greșeli. Știu foarte bine, că cronica lui Anonimus are defectul tuturor scrierilor de acest fel. Autorul neavând la îndemână documente scrise, s'a folosit de legendele și tradițiile, pe cari le cunoștea, și când nici acestea nu-i ofereau material îndestulitor, recurgea la ajutorul fantasiei. Știrile cronicarilor în celea mai multe cazuri n'au valoare documentară pentru veacurile anterioare scriitorului, au însă totdeauna o importanță deosebită pentru cunoașterea epocii și a evenimentelor contimporane. Astfel oricât ar fi de fantastice știrile lui Anonimus, sau ale scriitorului de pe la 1280, care i-a completat cronica, privitoare la întâmplările din veacul al IX-lea sau al X-lea, și privitoare la luptele din veacul IX-lea ale Ungurilor cu vovodul român Gelu, rămâne totuși sigur, că Români n'au putut *emigră* în Ardeal și Ungaria numai după 1242, pentru că în cazul acesta completatorul de pe la 1280 al lui Anonimus fiind contimporan acestei emigrări, n'ar fi putut scrie, că Români se aflau aci pe timpul venirii Ungurilor. Un scriitor nu poate scrie nici odată *pentru contimporani* astfel de minciuni despre *evenimente contimporane*.

Nu numai Anonimus, ci toți cronicarii vechi ai Ungurilor ne silesc să respingem afirmația d-lui Karácsonyi. Kézai, care a scris cronica numită „*Gesta Hungarorum*“ pe timpul regelui Ladislau IV (1272—1290), și astfel eră contimporan presupusei emigrări de după 1242 a Românilor, încă ne spune, că aceștia

erau deja în Ardeal nu numai pe timpul venirii Ungurilor, ci pe timpul Hunilor chiar. În cartea I, cap IV a cronicei sale zice, că după moartea lui Atila au venit în Ardeal vre-o trei mii de Huni, cari s'au așezat la granițele țării, *locuind în munți împreună cu Românii, dela cari au învățat și meșteșugul scrierii*. Hunii aceștia s'au numit mai târziu Săcui. (Remanserant quoque de Hunis virorum tria milia ex proelio Crimhildino erepti per fugae interfugium, qui timentes occidentis nationes in campo Chigle usque Arpad permanserunt, qui se ibi non Hunos sed Zaculos vocaverunt. Isti enim Zaculi Hunorum sunt residui, qui dum Hungaros in Pannoniam iterato cognoverunt remeasse redeuntibus in Rutheniae finibus occurrerunt, insimulque Pannonia conquestata partem in ea sunt adepti, non tamen in plano Pannoniae, *sed cum Blackis in montibus confinii. Unde Blackis commixti literis ipsorum uti perhibentur*)¹⁾. Pentru noi originea Săcuilor e deocamdată indiferentă. Un lucru însă îl putem spune cu cea mai mare siguranță: Românii n'au putut veni în Ardeal și Ungaria numai după 1242, pentru că părintele Simeon de Kéza fiind contemporan acestei emigrări, n'ar fi scris, că aceștia se aflau „in montibus confinii“ cu mult înainte de venirea compatrioților noștri Unguri.

Mai precis spune lucrul acesta „*Cronicon pictum Vindobonense*“ scris în 1358. În cronica aceasta cetim, că după moartea lui Atila, un fiu de-al lui, Chaba, a trecut cu 15.000 de Huni în Grecia, unde a rămas 13 ani. De aci a mers în Scythia, pe care încă a părăsit-o în curând, reîntorcându-se în Panonia. *Trei mii dintre dânșii însă temându-se de popoarele apusene, au venit în Ardeal (Erdeelew) și au trăit aci împreună cu Românii, învățând dela ei măestria scrisului* (cum Valachis in montibus confinii sortem habuerunt, unde Valachis commixti literis ipsorum uti perhibentur)²⁾.

Atât Kézai, cât și „*Cronicon pictum Vindobonense*“ vorbesc despre venirea în Ungaria a diferitelor națiuni (Introitus diversarum nationum). „*Praeterea — cetim în „Cronicon pictum Vindobonense*“ — intraverunt in Hungariam tam tempore regis Geyche et sancti regis Stephani, quam diebus regum aliorum Bohemi, Poloni, Graeci, Ispani, Hismahelitae seu Saraceni, Bessi,

¹⁾ M. Florianus, *Historiae Hungaricae fontes domestici* I, 2. p. 70.

²⁾ *Ibidem*, p. 120.

Armeni, Saxones, Turingi, Misnenses et Rhenenses, Cumani, Latini¹⁾." Nici Kézai, nici autorul lui „Cronicon pictum Vindobonense“ nu știu nimic despre o emigrare a Românilor, deși aceasta a fost, cred, mai însemnată, decât emigrarea Ispanilor, a Polonilor sau a Boheților. Emigrarea aceea, dacă s'ar fi întâmplat, ar aminti-o sigur contimporanul Kézai și autorul lui „Cronicon pictum“, care a trăit abia cu o jumătate de veac mai târziu.

„Nu avem nici un document adevărat, scrie dl Karácsonyi, că Românii ar fi locuit în Ungaria sau România înainte de 1182.“ Îi voi dovedi d-lui Karácsonyi cu documente absolut autentice, că Românii au locuit la Nordul Dunării și înainte de 1182. Niketas Akominatos (născut pe la jumătatea veacului al XII-lea) ne spune în *Analele* sale, că împăratul Manuel Comnenul (1143—1180) l-a aruncat pe unchiul său Andronikos în temniță. Acesta scăpând din închisoare, a trecut Dunărea și a fugit în *Halic* (*Ἡλικία*), unde a fost prins de *niște Români*, cari au auzit de fuga lui, și dus înapoi la împăratul²⁾. Să nu creadă dl Karácsonyi, că *Ἡλικία* aceasta era vre-o localitate din peninsula balcanică, pentru că același Niketas Akominatos ne spune, că Galitza era *capitala Rușilor* (*ἑστὶ δε ἡ Ἡλικία μὲν τῶν παρὰ τοῖς Ρῶσι τοπαρχίῳ*)³⁾. Avem astfel o dovadă sigură, că teritoriul locuit de Români *la 1164* (atunci s'a întâmplat evenimentul povestit) se estindea până la hotarele Galiciei. Chiar și Hunfalvy, care nu era mare aderent al teoriei despre existența noastră în Ardeal pe timpul Ungurilor, încă e silit să recunoască faptul acesta. „Ez időben tehát, már 1164-ben Halicsban is valának oláhok, kik jól ismerték vala az utat a görög császárhoz⁴⁾.“ Din cronica numită „Hypatios“ vedem, că pe la jumătatea veacului al XII. se aflau Români, chiar și în părțile *Kievului*, cari după părerea lui Kaluzniacki au emigrat în regiunile acelea după anul 1130⁵⁾.

¹⁾ Ibidem p. 133. cfr. și »Cronicon Dubnicense« început în 1358. M. Florian o. cit. I, 3, p. 37.

²⁾ Corpus byzantinae historiae tom. XII. Venetiis 1729. p. 68—69.

³⁾ Ibidem p. 68.

⁴⁾ —. Az oláhok története. Budapest 1894, I. p. 273. cfr. și Tomaschek, Zur walachischen Frage in Oesterr. Gymnasial-Zeitschrift din 1876 p. 342—46 și E. Kaluzniacki, Historische Notizen in Denkschriften der Kais. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, tom. 30. Wien 1880, p. 39.

⁵⁾ Art. cit. p. 52. nota 23. Kaluzniacki își încheie articolul cu următoarea constatare »die Rumunen entwickelten seinerzeit eine ungeheure Expansionslust und breiteten sich im Nordosten Europas im Laufe des XII. und XIII. Jahrhunderts bis in die Gegenden von Staurokonstantinow und Astrog aus. Pag. 50.

Vedem deci, că dl Karácsonyi nu poate aduce nici un argument serios în sprijinul teoriei, pe care o propagă cu atâta zel, că Românii ar fi venit în Ardeal și Ungaria numai după venirea Ungurilor, ci din contră, toate cronicile vechi ungurești vorbesc despre Români, ca despre un popor băștinaș al Ardealului, care se află aci cu mult înaintea Ungurilor.

III.

Atât broșura, cât și articolul citat al d-lui Karácsonyi cuprind o mulțime de greșeli, cari dovedesc, că dsale îi lipsesc cu desăvârșire cunoștințele necesare unui om de știință, care vrea să se ocupe de epoca aceasta veche din istoria poporului român. Teoria d-lui Karácsonyi privitoare la originea și dezvoltarea poporului român e următoarea: Visigoții au devastat în vara anului 410 ținutul Calabriei (Italia sudică), silind populația de acolo, să se refugieze în peninsula balcanică, în regiunile Pindului. Din populația aceasta refugiată s'a dezvoltat între 410—800 un popor deosebit, *poporul românesc*, care s'a retras pe încetul spre nord, ajungând până la poalele muntelui Karadag. Aci Românii s'au despărțit în două părți. O parte a emigrat spre nord-vest în Croația și Dalmația, unde s'a slavizat cu desăvârșire, încât abia patru sate și-au putut păstră limba și ființa latină. Aceștia sunt Istro-Românii. Ceealaltă parte a mers în veacul al XI. spre nord-ost și s'a așezat între Balcani și Dunăre. Aci au venit mai întâi în atingere cu Ungurii cu prilejul unui războiu, purtat de Bela III. în 1182 contra imperiului bizantin, când o mică ceată dintre ei a fost adusă și colonizată în comitatul Făgărașului. În număr mai mare au trecut Românii pe țărmul stâng al Dunării, în Muntenia de mai târziu, numai în 1186, când au fost siliți să se refugieze dinaintea oștilor grecești învingătoare, și mai ales după 1208, când oștile aliate ale Românilor, Bulgarilor și Cumanilor au fost zdrobite de stăpânitorii latini ai Constantinopolului. De aci s'au strecurat în veacul al XIII-lea și mai ales după 1369, dincoace de Carpați, împrăștiindu-se până în regiunile Tisei.

O astfel de teorie poate purcede numai dela un om, care nu cunoaște împrejurările din peninsula balcanică.

Povestea despre existența unei populații latine la poalele Pindului, în Epir și Tesalia, între 410—800, e absolut neîntemeiată. Toponymia Epirului și a Tesaliei e cea mai mare parte grecească și slavă. Dacă ar fi locuit acolo o populație latină,

să zicem Româniilor, înainte de năvălirea Slavilor, localitățile ar trebui să aibă nume vechi latine sau române¹⁾. Dl Karácsonyi are însă o dovadă: *influența albaneză*, ale cărei urme se văd până în ziua de azi în limba română. Tocmai influența aceasta dovedește contrarul celor susținute de dsa. Albanezii, după cum ne spune însuși în articolul din „Tiszántul“ au locuit între Coroja și Scutari. Ținutul acesta însă e foarte departe de poalele Pindului, de Epir și Tesalia, astfel încât o influență aci a fost imposibilă. Povestea dsale susține, că Româniilor, abia prin veacul al X-lea, au ajuns să ocupe teritoriul dintre Castoria și Prespa, care încă e destul de departe de Coroja. De aci n'au mers spre nord-vest către Albanezi, ci după cum ne spune aceeaș poveste, spre nord-ost în regiunile muntelui Karadag, și numai aci s'au despărțit în două părți, mergând o parte spre nord-vest — va să zică și către Albanezii d-sale — și una spre nord-ost între Balcani și Dunăre.

Teoria dlui Karácsonyi e absurdă și din alt punct de vedere. Cum și-au putut păstra celea câteva mii de locuitorii latini, refugiați din Calabria la poalele Pindului, naționalitatea și ființa lor latină în mijlocul oceanului de sclavi, cari au inundat în veacurile VI—VII peninsula balcanică? Intrebarea aceasta ni-se pare foarte întemeiată, când ne gândim la groaza, care o răspândeau Slavii pretutindeni. La trei ani după moartea împăratului Iustin (581), scrie cronicarul sirian contemporan Ioan din Ephes, poporul barbar al Slavilor a devastat Elada și provinciile Tracia și Tesalia, aprinzând și jefuind satele și orașele. Ei stăpânesc până în ziua de azi — zice acelaș cronicar — acestea provincii romane, devastând tot și omorând locuitorii fără nici o frică²⁾. Și mai întemeiată ni-se pare intrebarea aceasta, când știm, că Bulgarii deși au fost un popor număros, puternic și rășboinic s'au slavizat cu desăvârșire, încât azi sunt puși în șirul popoarelor slave. A fost imposibil apoi, ca din pușinii locuitori refugiați din Italia să se fi putut desvoltă un

¹⁾ »D'autre part la toponymie de l'Epire et de la Thessalie est en grand partie grecque et slave ce que montre que les Macedo-Roumains y sont venus plus tard; s'ils étaient antérieurs dans ces pays aux Grecs et aux Slaves on y trouverait quelque traces d'une nomenclature toponymique roumaine ancienne.« Ovide Densușian, Histoire de la langue roumaine I. Paris 1902. p. 322.

²⁾ Apud Ovid Densușian, o. cit. p. 239. Pentru năvălirile Slavilor în peninsula balcanică cfr. Schafaric, Slavische Alterthümer II. Leipzig 1844 p. 152 sq.

popor atât de numeros, cum știm, că eră poporul românesc, care eră împrăștiat aproape în întreagă peninsula balcanică și, cum am văzut mai sus, locuia și în nordul Dunării, până prin stepele Rusiei. Acestea sunt tot atâtea fapte, cari eschid teoria-basm a învățatului canonic dela Oradea mare. L-am putea întreba apoi pe dl Karácsonyi: ce s'a ales de populația romanizată din peninsula balcanică? Illyrul a fost cucerit de Romani în secl. II-lea a. Hr., devenind în jumătatea a doua a veacului I. a. Hr. provincie romană. Grecia și Macedonia au avut aceeaș soarte în 146 a. Hr., Moesia a fost supusă în 29 a. Hr., Tracia în 46 d. Hr. Pe timpul cuceririi Daciei (107 d. Hr.) „limba latină eră vorbită dela Marea Adriatică până la Marea Neagră și din Carpați până la Pind“¹⁾. Numai Grecii și o parte a populației trace și illyrice s'au arătat mai refractari față de cultura și limba latină. Jireček, care e fără îndoială unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei țărilor balcanice, încă ne spune, că în regiunile nordice, în Bulgaria, Sârbia și Bosnia domină limba latină, iar în sud, mai ales în Tracia orientală și în partea de meazăzi a Macedoniei, stăpâne limba greacă. Romanizarea locuitorilor a înaintat învingătoare. Greul Priskos, care a străbătut în seculul V-lea întreagă peninsula, spune, că aci pretutindenii se folosiă limba latină²⁾. D. Karácsonyi e singurul, care cearecă să explice formarea poporului român, ignorând populația latină sau romanizată în decursul stăpânirii romane la sudul Dunării și recurgând la ajutorul bieților refugiați din Calabria, pe care-i mută în veacul al XVI-lea din Sârbia în Maramurăș, iar de aci îi duce să întemeieze principatul Moldovei³⁾.

Absolut falsă e și afirmația aceea a dlui Karácsonyi, că noi am fi primit creștinismul în formă greccască. Limba noastră și aci dovedește contrarul. Înainte de toate trebuie să facem deosebire între cuvintele privitoare la noțiunile fundamentale ale religiei în general și între celea special creștine. Romanii d. p. au folosit și înainte și după primirea creștinismului cuvintele deus, anima, templum, sacrificium etc., pentrucă concepțiile acestea sunt comune tuturor religiunilor. Aflarea acestor cuvinte în limba română poate fi o dovadă mai mult sau mai puțin importantă pentru originea noastră latină, n'am putea însă

¹⁾ Ovid Densușan, o. cit. p. 4.

²⁾ Geschichte der Bulgaren, p. 66.

³⁾ Száz ezer baj etc. p. 12.

dovedi cu ele *latinitatea creștinismului nostru*. Pentru dovedirea acestei latinități, avem lipsă de cuvinte de origine latină, privitoare la *concepții pur creștine*. Și tocmai cuvintele acestea ne arată limpede falsitatea afirmației d. Karácsonyi. Astfel sunt cuvintele: *creștin, păgân, a se închină* (înclinare), *botez*¹⁾, *cruce, cuminecare, paresemi, biserică, sfânt* și compusele *Sân-Petru, Sân-Georgiu, Sân-Văsii, Dumnezeu, lege (în loc de credință), duminică, serbătoare, Paști, Rusalii, etc.* Ignoranța condamabilă în această materie a d. Karácsonyi o dovedește provocarea la cuvintele: *popă*²⁾, *dascăl, fanar și călugăr*, cari au intrat în limba noastră cu mult mai târziu, când har, Domnului, eram toți de *legea creștinească*.

De celealalte greșeli din broșura d. Karácsonyi, pe cari de altcum le recunoaște și dsa, nu mă ocup. Acestea nu sunt esențiale, ci cel mult arată neкомпetența dsale de-a vorbi despre trecutul Românilor.

Incheiu cu cuvintele, cu cari am încheiat și articolul din nr. 1—1912 al „Culturei Creștine“: d. Karácsonyi ar trebui să știe, că Românii nu luptă, numai fiindcă sunt cei mai vechi locuitori ai acestui colț de pământ, ci fiindcă li-e scumpă și lor viața, libertatea și cultura, cari numai atunci au preț, pentru sufletul lor românesc, când sunt românești și ele.

ZENOVE PÂCLIȘAN.

Critica biblică modernă și învierea lui Isus Hristos.

(II.)

Din scurta synopsis a aparițiilor Domnului după învierea sa, dată la capetul articolului precedent, încă apare, că nici unul dintre cei patru evangeliști nu s'a gândit să ne dea o înșirare, deplină și amănunțită, a tuturor momentelor, ce s'au desfășurat, mai ales în ziua cea dintâiu, în ziua învierii însași. În istorisirea amănuntelor din jurul învierii și aparițiilor Domnului se mai remarcă apoi, putem zice, o oarecare grabă a

¹⁾ Cuvântul acesta nu se poate deriva dela grecescul βαπτίζω pentru că βαπτίζω ar da românește: *văptez*, Cfr. studiul citat alui Tomášek, loc. cit. p. 487.

²⁾ Popă, e de origine slavă, cum a dovedit d. Ion Bogdan.

evangelistilor, grabă, ce ușor ne-o explicăm, dându-ne seamă, că fiecare evangelist se apropie deja, cu istorisirea învierii, de capetul scrierei sale, și așa fiecare se mulțamește să reliefeze numai câte ceva, câte un moment sau altul, din agitația, ce a trebuit să stăpânească în zilele acelea, și mai ales în ziua cea dintâiu, sufletele învățăceilor și apostolilor. Din încercarea de armonizare, din înșirarea și gruparea textelor evangelice dată mai sus încă se învederează precipitarea de momente, de persoane, de împrejurări, așa de numeroase și de variate, încât nu ne mirăm, dacă cei patru raportori, evangelistii, dintre cari fiecare urmărește câte o țintă deosebită și fiecare vrea să reliefeze numai ceeace i-se pare necesar și potrivit cu această țintă a sa, dacă, repet, istorisirile lor, *la prima privire*, nu par a armoniza și a concordă deplin întru toate.

Să examinăm cevași mai de aproape diferența, ce o găsim, la cei patru evangelisti, cu privire la numărul aparițiilor de după înviere.

Mateiu istorisește numai *două* apariții de ale celui Inviat: înaintea femeilor (28, 9) și cea din Galilea, din munte (28, 16—20). *Marcu* înșiră *trei* apariții: două, foarte pe scurt, în câte un singur stih: cea de care a învrednicit-o pe Magdalena (16, 9) și cea făcută celor doi, „cari mergea la un sat“ (16, 12), iar a treia arătare celor unsprezece, când a și „imputat necredinței lor și împotrivirii inimii, căci celor ce l-au văzut pe el că au înviat, nu au crezut“. Cu porunca de a vesti Evangelia la toată zidirea și de a boteza, etc. (16, 15—18), evangelistul Marcu își și încheie evangelia sa, spunând, în st. 19, că „Domnul după ce a grăit cu dânșii, s'au înălțat la cer și au șezut de-a dreapta lui Dumnezeu“. *Luca* istorisește cu deamănuntul două apariții din însași ziua învierii, cea de pe drumul spre Emmaus (24, 13—33) și cea din seara învierii, din Ierusalim, când erau adunați toți cei 11. (24, 36—43). În st. 34 se amintește scurt și, putem zice, incidental, și o apariție făcută lui Simon Petru. După arătarea, de care a împărtășit pe cei 11, Luca continuă, reproducând numai decât în evangelia sa (st. 44—49) admonițiile din urmă către apostoli, admoniții, cari de altfel au premers nemijlocit suirii la cer, întâmplare abia la patruzeci de zile după înviere. Potrivit observă un comentator ¹⁾, că după

¹⁾ Schuster—Holzammer, Handbuch der bibl. Geschichte, vol. II. pag. 544 n. 4, ed. VI.

istorisirea, ce o dă evangelia sf. Luca, ai putea fi foarte ușor ispitit să crezi, că înălțarea Domnului a avut loc încă în ziua învierii, — așa de puțin s'a îngrijit s. Luca, și tot așa și ceilalți evangeliști, să ne păstreze toate amănuntele și în deosebi ordinea și înșirarea hronologică a evenimentelor. Dar în cazul de față, ceilalți Evangeliști și chiar s. Luca însuși, în cealaltă serie a sa, în Faptele Apostolilor, ne împiedecă dela rătăcire, spunându-ne, că încă vreme de 40 zile s'au arătat lor, în multe semne adevărate... și împreună petrecând. (Fapt. Apost. 1, 3—4).

Sf. Ioan, în sfârșit, istorisește patru apariții, foarte cu de-amănuntul: întâlnirea cu Magdalena, (20. 15—17), apariția făcută apostolilor, afară de Thoma, în seara zilei învierii (st. 19—23), după opt zile, apostolilor laolaltă cu Thoma, (st. 26—29). Înșiră apoi apariția înaintea celor 7 învățăcei, la lacul Genezarethului, cu cele câteva fapte petrecute acolo și încheind cu profeția despre moartea lui Petru și a lui Ioan, așa se termină ultimul capitol (cap. 21) al evangheliei sf. Ioan. — Al cincilea martor inspirat despre aparițiile de după înviere este sf. apostol *Pavel*, care înșiră, cum văzurăm mai sus, 6 apariții de ale Mânuiitorului, după înviere. Vezi bine, că nici intenția sfântului Pavel nu a fost să înșire, în ep. I. Cor. c. 15, după o altă, toate aparițiile de după înviere ale Dlui Isus Hristos și să fixeze rândul lor hronologic, și aceasta o recunoaște și critica modernă. Așa zice d. ex. v. Dobschütz ¹⁾: „Pavel numește trei părechi de aparițiuni, nu ca și cum el ar fi spus tot, ceea ce îi era cunoscut. E obiceiul său, de a releva numai ceea ce este mai important, acolo, unde el aduce amintiri istorice... Înșirarea acestor șase apariții nu exclude, că și alții să fi avut cunoștiință despre ceva asemenea. În evanghelii avem și alte istorisiri (Ueberlieferung) și nimic nu ne îndreptățește a le înlătura acestea, din pricina înșirării paulinice“, iar — „înșirarea paulinică“, adaugem noi, cu atât mai puțin vom înlătura-o, cu cât de sigur mărturisirea sfântului Pavel era și mărturisirea celorlalți apostoli și a întregii biserici de pe aceea vreme.

Ca cine va să vadă acuma și să afirme existența unei „contraziceri“ în istorisirea evangelică, pe temeiul diferenței aparițiilor dela diferenții scriitori inspirați, trebuie multă rea-voință, trebuie să nesocotească, întâiu de toate, cum am

¹⁾ Ostern und Pfingsten, Leipzig 1893, 27. cit. la Schuster—Holzammer, op. cit., p. 545 n. 5.

spus mai sus, scopul particular al singuraticelor scrieri și, pe lângă aceea, anumite reguli și legi elementare logice și psihologice. Intru adevăr critica modernă, și în cestiunea aceasta, ca și în altele¹⁾, nu poate fi apărată de învinuirea, că disarmoniile, contrazicerile aparente, le pune într'o lumină cât se poate mai viie, ca în acest chip ochiul cititorului să nu vadă armonia ce de fapt există, chiar și acolo, unde s'ar părea că există **contrazicere**.

Mie mi-se pare, că tocmai diferența ce se găsește în numărul aparițiilor, la singuraticii evangeliști, e dovada, că fiecare din ei a scris independent de ceilalți, iar ceea ce s'ar părea, că e contradicție, este o întregire reciprocă a amănuntelor faptului și, totodată, cea mai limpede dovadă, că au scris adevărul. — Când martorii unei întâmplări se unesc, în spusele lor, asupra esențialului întâmplării și asupra amănuntelor, între cari s'a petrecut faptul acela, oare permis este ca să tragi la îndoială adevărătatea celor întâmplare, pe simplul motiv, că într'un amănunt ori altul mărturisirea mărturiilor nu convin?

Nu, desigur! Ci judecătorul prudent va cerceta, dacă martorii au fost deodată la fața locului, la aceeași distanță, privit-au întâmplarea din același loc, ori din două sau mai multe puncte diferite, dacă — fiind vorba de observații și impresii intuitive, de ale văzului ori auzului — martorii aceia au vederea bună ori auzul întreg, etc.

Intocmai, criticul biblic, înainte de a rosti sentința de osândă asupra adevărătății relațiilor evanghelice, pe motivul că ar fi existând contradicții, (în special: față de numărul divers al aparițiilor de după înviere ale Mântuitorului), trebuie să țină seamă, că nici unul din evangeliști nu a intenționat să înșire, cu deamăruntul, *toate* aparițiile Domnului, că fiecare dintre ei a vorbit, despre atari apariții, din alt și alt punct de vedere, unul independent de celalalt, potrivit scopului scrierii sale, etc.

Ca o confirmare a celor zise, servească de ex. faptul, că *Preacurata Vergura Maria*, mama lui Isus, nu este amintită nicăieri, nici măcar cu un cuvânt, în istoria Mântuitorului de după învierea sa glorioasă. Dela moartea lui Isus, din momentul când *Preacurata Vergură* a fost incredințată grijei ucenicului

¹⁾ precum d. es. în cestiunea: »Babilonul și Biblia« (Babel und Bibel), unde critica modernă a statorit ca »dogmă«, că cuprinsul scripturii V. Test. este împrumutat, deadreptul și în întregime, dela — Babiloneni!

Ioan (Ioan 19, 20—27) până după înălțarea la cer (Faptele Apost. 1, 14), numele Preacuratei Vergure Maria nu se mai amintește la nici un evangelist. Ne întrebăm acuma, că este oare cu putință, ca Fiul să nu mai fi întâlnit pe Maica-sa după înviere? După oara aceea de durere, când „sabia a trecut prin sufletul ei“, ea să nu mai fi revăzut pe Fiul său, înainte de ce El s'a înălțat, ca să pregătească tronul pe seama Impărătesei îngerilor, în cer? De ce nu amintește deci, nici unul dintre evangeliști, nici cu o vorbă, ori măcar cu o aluzie cât de întunecată, că Isus s'a arătat și Maicii sale Preacurate?

Răspundem, că tăcerea evangeliștilor asupra acestui punct nu e greu de explicat.

Mai întâiu: mărturisirea mamei despre învierea propriului său fiu ar fi fost puțin ducătoare la scop. Ar fi avut aparența de mărturisire în cauza proprie, mărturisire „interesată“. În rândul al doilea, tăcerea despre Preacurata Vergură cadrează deplin cu un anumit scop special al relațiilor evanghelice despre învierea și aparițiile Domnului.

Acest scop este întărirea în credință a ucenicilor. Ucenicii, adecă, în oara supremă a morții și înmormântării lui Isus, și-au înmormântat și ei nădejtile lor într'ânsul, credința lor șovăiește, ei par a-și fi uitat și de profeția, că Isus iarăș va învia! Ei sunt slabi și șovăitori, „zăbavnici cu inima“, „nepricepând scripturile“.

Acestei slăbiciuni a credinței ucenicilor îi vine intru ajutor Isus: mai întâiu prin apariția îngerilor, iar apoi prin propria arătare, prin dovedirea pipăită a învierii sale și, în acest chip, credința lor reînvie și se întărește, până în măsura de a fi gata și a suferi orișice pentru „cuvântul crucii“, și pentru „bunăvestirea“ învierii — În aceasta ordine și acest nex de idei însă, Preacurata Vergură Maria nu putea fi amintită, pentrucă credința ei în misiunea și personalitatea Fiului său stă mai pe sus de orice discuție.

Deplinirea credinții Preacuratei Vergure Maria este deci pricina, pentru carea evangeliile nu amintesc nicăiera întâlnirea ei cu Fiul cel înviat, — întâlnire, carea, desigur nu greșim, când o înșirăm ca *cea dintâiu și înaintea* tuturor celorlalte apariții de după înviere ale lui Isus Hristos.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Cuvântul Domnului.

Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot graiul ce iese din gura lui Dumnezeu (Mateiu 4, 4).

Datorința cea mai sfântă a oricărui creștin este, să se împărtășească cât mai des din mâncarea sufletească a cuvântului dumnezeesc.

Ceea ce este mâncarea pentru trup, este cuvântul Dlui pentru suflet. Trupul fără mâncare lăncezește, obosește, moare, tot așa și sufletul fără hrana cuvântului. Hrana aceasta cerească este cu mult mai superioară celeilalte, chiar prin faptul, că nutrește partea mai nobilă din noi, sufletul. Mâncarea materială dată unui cadavru, nu-i folosește nimica, pe când cuvântul Dlui învie și pe cei morți sufletește. Vicața sufletului așadară este, cu tot dreptul, cuvântul lui Dumnezeu.

Credincioșii au deci datorința sfântă, să asculte predicile preoților, să alerge la biserică și să soarbă toată vorba de pe buzele lor. Iată ce zice credincioșilor în această privință S. Ioan Gurădeaur (Hom. de bapt. Christi): „Cum e cu puțință, să-ți împărtășim învățătura recerută duhovnicească, când tu te înfățișezi numai odată de două ori pe an? Ce putem să-ți spunem despre suflet, trup, nemurire, raiu, iad, răbdarea lui Dumnezeu, pocăință, botez, iertarea păcatelor, făpturi, ingeri, diavoli, ispitele satanei, ce despre toate adevărurile de credință și de morală, precum și erezii? Căci toate acestea și mai mult trebuie să cunoască un creștin, și să-și dea seama când e întrebat. Dar câte din toate acestea sunteți harnici să păstrați, când veniți (la biserică) numai odată și încă foarte nepăsători, și nu din evlavie, ci numai pentrucă așa e obiceiul în cutare sârbătoare? Voi toți, cari sunteți de față aci, aveți mulți servitori și copii. Când pe oarecare dintre aceștia vreți să-l dați la ceva învățătură, î-l înzestrați cu tot ce e de lipsă, dar în aceeaș vreme î-l faceți să șeadă la măiestru și îi opriți chiar să vină în casa voastră. De ce? Nu doriți să fie distras prin nimica și reținut dela învățarea meșteșugului. De asemenea aveți și voi datorința de a învăța un meșteșug, și încă un meșteșug nu josnic, fără cel mai greu și însemnat, meșteșugul de-a plăcea lui Dumnezeu și de-a câștiga cerul; credeți dară, că la așa ceva puteți ajunge prin trândăvie? Nu vă amăgiți! E un meșteșug, care poștește cea mai mare luare aminte. „Învățați dela mine, zice Mântuitorul, căci sunt blând și smerit cu inima“;

și profetul: Veniți fiilor, *ascultați-mă* și frica Dlui vă voi *învăța* pe voi; și iarăși: Tăceți și căutați, căci eu sunt Dzeu“. Numai celce jertfește timp și osteneală, poate să ajungă la ceva în școala mântuirii“.

Cuvintele sfântului Ioan Gurădeaur, n'au lipsă de comentar. Ele spun lămurit, că datorință avem de-a ascultă cuvântul Domnului în orice vreme, între orice împrejurări.

Dar să dăm mulțumită lui Dumnezeu, că la noi, poporul nu e de loc indiferent față de cuvântul evangheliei. Noi nu ne putem plânge, cum se plângea părintele Segneri, în predica a 4-a din postul mare, că: „cuvântul Dlui trebuie să rămână mult înapoia hranei trupești, pentrucă oamenii nu flămânzesc și însetoșează după dânsul, pentrucă imboldul, care ne mână spre dânsul, nu e așa de ferbinte și absolut, ca și imboldul după hrană trupească“, și că: „sunt foarte mulți, cari nutresc sufletul în fiecare zi cu murdării, vorbe, chipuri necurate, cărți, lectură imorală, detractări, batjocuri, glume neiertate, purtare ușuratică și că astfel nu e mirare, dacă gustul pentru mâncări mai alese li-e stricat“. Repet, nu ne putem plânge de așa ceva! Poporul românesc ascultă foarte bucuros cuvântul evangheliei. Dovadă, că primește cu brațele deschise chiar și pe sectari, lupi, cari se apropie de el, îmbrăcați în piele de oaie blândă. Foamea după hrană sufletească, pe care nu i-o potolește nime în biserică lui, caută să o stâmpere, unde poate și cum poate.

Eram cu colegul Dr. Ioan Sâmpăleanu, la misiunile din Petridul de mijloc, tractul Turzii. O afluență așa mare de popor, ca acolo n'am văzut nici chiar la alegeri de deputat. Se căleă om pe om. Biserica, jurul bisericii, cimiteriul erau negre de atâta massă de om. Emoții sufletești, ca acolo, n'am experiat în întreagă vicața mea. Când vedeam, cum vin în procesiuni lungi cu prapori în frunte, dela Indol, Petridul de sus, Berchiș, Schiopii, Măgura, Mischiu, Micuș, Petridul de jos, Cian, Tur, Lita română, Șutu, etc. cum se revarsă de pe coastele dealurilor roii, roii, cântând din adâncul sufletului lor, încunjurând biserică de trei ori în glasul clopotelor și postându-se frumos înaintea tribunei ridicate în dosul bisericii, nu mai puteam să opresc lacrimile și să nu mă cutremur în adâncul sufletului, cugetând ce popor bun ne-a dat Dumnezeu spre păstorire și câtă rezponzabilitate apasă umerii noștri, dacă nu vom ști frământă acest aluat de mare preț. Cu un popor, care e în stare să percurgă pe jos 20—40 și mai bine de km. numai să poată

urmări toate vorbele oratorilor, să le poată sorbi tot cuvântul, poți face minuni. Nu pricepe preoțimea noastră, ce păcat mare este a lăsa în paragină un câmp așa de mănos? Au doară au răsunit în deșert cuvintele Dlui: „Mergând învățați toate neamurile...?”; cuvintele sf. Paul: „Stai asupra cu vreme, fără vreme, muștră, ceartă, îndeamnă...?; și Vai mie de nu voiui predica!?”

Nu se poate să mai fim indiferenți! Trebuie să lăpădăm nepăsarea! Copiii cer pâine și să nu fie cine să le frângă? Sau le vom da în loc de pâine, piatră, șerpi? În acest caz n'am fi preoți, n'am fi părinți. Insufletească-se deci unul fiecare pentru misiunea nobilă, apostolică a predicării cuvântului Domnului.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Teorii false în viața modernă*).

(II.)

3. Libertatea.

Afară de »egalitate« mai este un concept, de care se face mult abuz: libertatea. Libertatea, pare că în zilele noastre și-a pierdut cu totul însemnătatea și s'a înlocuit cu desfrăul, contrastul »libertății«. Adevăratul înțeles al »libertății«, azi când așa de bucuros ne mândrim cu frumoasa lozincă a libertății, într'atăta s'a schimonosit și desfigurat, încât Leo XIII. se văzù îndemnat să publice »Enciclica« despre »libertatea omenească«¹⁾, cu scopul să restabilească înțelesul adevărat al cuvântului, și să ne învețe a cunoaște principiul fundamental al adevăratei libertăți.

Libertatea este cel mai mare dar natural al omului, ea este diploma lui nobilitară. Noi nu ne închipuim om fără libertate; ea este cel mai mareț dar, dat de Creator creaturilor sale; de aceea numai îngerii și oamenii posed acest dar: libertatea. Indată ce dumnezeescul Răscumpărător, prin restabilirea naturei omenești și împărtășirea grației sale nobilitează libertatea, Biserica numai decât o ia sub ocrotirea și îngrijirea-i gingașă. Orice ființă rațională este liberă, fiindcă-i rațională și fiindcă libertății firești premerge uzul rațiunii. Libertatea nu-i o capacitate în urma căreia năzuim spre ceva, ci o capacitate în urma căreia năzuim

*) Cfr. Nota *) de pe pagina 191 din An. II. al acestei reviste. N. R.

1) »Libertas praestantissimum«, 20 Iunie 1888.

spre ceea ce am cunoscut, că e demn să năzuim spre acel ceva. A cunoaște și a voi înseamnă a fi liber, ceea ce nu-i decât forma de rezistență condusă de rațiune.

Libertate perfectă n'are numai decât Dzeu, pentrucă numai Dumnezeu are inteligență și voie perfectă. Inteligența omului este înclinată spre învățături greșite, iar voia lui spre păcat. Imperfecțiunea libertății omenești stă dar în facultatea de a năzul spre rău și a îmbrățișa învățăturile greșite, adecă în facultatea de a alege între bine și rău, între învățături greșite și adevăr. Fiindcă libertatea lui Dumnezeu eschide orice imperfecțiune, Dumnezeu nici nu poate alege ceva rău. Cu cât omul s'apropie mai mult de Dumnezeu, cu atâta-i mai aproape de libertate, și cu câtu-i mai asemenea lui Dumnezeu, cu atât mai multă libertate poșede. Omul e liber până ce-i supus lui Dumnezeu, devine însă sclav, îndată ce se abate dela El. Cine nu se supune lui Dumnezeu, ca Domnului legitim, cade în tirănia celui împietrit în tăgăduirea autorității dumnezeesti. St. Toma ia capul 8. v. 34, din Evanghelia lui Ioan zice: »Orice lucru, este ceea ce este, prin ceea ce-i compete dela natură«, și iarăș; »Tot celce face păcat este robul păcatului«. Acela lucră deci din îndemnul unei forțe, care-i afară de sine; deci nu lucră de sine, ci prin altceva: va să zică lucră ca sclav. Omul însă în urma naturei sale e ființă rațională, deci lucră amăsurat rațiunei, lucră de sine — deci e liber. Dacă însă omul păcătuiește, nu mai lucră în urma rațiunei ci sub influința unui altceva, — el este robul păcatului«. Acest adevăr l-au recunoscut și filozofii păgâni, când susțineau, că »Numai omul virtuos este liber«.

Libertatea omenească, ca să-și conducă acțiunile spre bine și să încunjure păcatul are lipsă de lumina și întărirea de sus, »alttel ea e ruina noastră« (Leo XIII). Avem deci lipsă de o lege, de o regulă bine stabilită, la lumina căreia să ne întocmim acțiunile și să aflăm ce avem de făcut și de omis. Deși omul dela natură este liber, totuși are să se supună legii. Chiar pentru că omul este liber, nu se poate lipsi de o anumită directivă. Legea naturală, care-i sădită în sufletul fiecărui om, formează directiva, care ne îndeamnă spre bine și ne trage dela rău; aceea-i efluxul legii dumnezeesti. Ajutorul dumnezeesc numit grație ne asigură lumina înțelegerii și întărirea voinței, fără de care libertatea noastră e jiginită. Prin legea omenească, în deosebitele sale cazuri de aplicare, ni-se impune legea naturală, și ni-se demândă să ne acomodăm relațiunilor ei practice. La

orice lege umană, fundamentul trebuie să fie legea dumnezească, pentru că, ca să fie adevărată lege, trebuie să fie de acord cu recerințele firii. Legea veșnică este prima și ultima directivă pentru libertatea omenească. Libertatea este încuviințarea de a face ce-i drept, iar nu permisiunea de a face fiecare ce-i place. Libertatea societății omenești nu stă într'aceea, ca fiecare om să facă ce-i place, ci într'aceea, că toți, legislatorul și supusul, autoritatea și cetățeanul, să-și întocmească faptele conform acelei legi veșnice, a cărei eflux și aplicare practică sunt legile unei țări.

Biserica catolică, credincioasă destinațiunii sale, ca institut de apărare a adevărului intrupat, predicând deapururea și pretutindenea dreptatea, s'a făcut cel mai puternic stâlp al libertății. Pentru că amăsurat cuvintelor: »Adevărul vă va slobozi pe voi« (Ioan 8, 32), dreptatea este cel mai bun razim și cea mai mare chezășie a libertății. Unul născut fiu a lui Dumnezeu, vorbește cătră noi prin biserică. Invățătura bisericii este cuvântul lui Dumnezeu: »Și voi toți învățaceii lui Dumnezeu sunteți« (Ioan 6, 45). Prin predicarea legii dumnezești, care este legea libertății. Biserica a proclamat frățietatea între oameni, vestind prin Apostolii, că în viitor nu vor fi nici jidovi, nici păgâni, nici schiți, nici barbari, ci toți vor fi numiți frații dumnezeescului nostru Răscumpărător. Biserica a ridicat servitutea, și a răspândit civilizarea între popoare; ea a înfrânt puterea tiranului, luând sub aripile-i ocrotitoare nevinovăția și slăbiciunea; a impus venerațiune și supunere față de autoritatea legitimă, fixând margini autorităților lumești și bisericesti. Cât de fericit se poate țineă oricine, care se numără între fiii Bisericii: »Nu sunteți feciorii slujnicei, ci a celei slobode« (Gal 4, 31).

Hristos ne-a eliberat pe noi din jugul alor doi tirani: din jugul neștiinței și al păcatului. Câtă vreme credința în Hristos va lumina rațiunea mea și iubirea față de el va încălzi sufletul meu, sunt liber, căci sunt alui Hristos și nu va avea putere asupra mea vre-o creatură, nici în ceriu, nici pe pământ și nici în iad, căci sunt liber. Nici un om și nici o autoritate nu mă poate despoia de libertate. Mă pot vexa, chinul, tortură, închide; mă pot lăsa să pier de foame, mă pot despoia de bucurie, avere, ba chiar și de vieață, numai una nu mi-se poate întâmpla, să mă sguideie în libertate. De-aș fi un cerșitor învălit în sdrențe, cât timp servesc lui Dumnezeu sunt un rege. Sunt liber, căci Hristos m'a eliberat. Nici unui om, ca atare, nu sunt supus, și nu mă plec nimănu, fiindcă-i om. Cu cea mai mare iubire și

fidelitate imi voi manifesta stima și supunerea față de cei ce Dumnezeu i-a înzestrat cu autoritatea sa. Supunerea față de autoritatea legitimă este supunerea față de Dumnezeu, căci nu este autoritate pe fața pământului afară de cea, care vine dela Dumnezeu. Fiindcă autoritatea este ceva dumnezeesc, de aceea autoritatea regimului cetățenesc nu-i dela popor. »Voia supremă și autoritatea poporului« parte sunt rătăcirii, parte non sens. Deși poporul poate oareșcum alege un bărbat, pe care Dumnezeu îl învestește ulterior cu autoritatea, totuș poporul nu-i poate da ceea ce nu poșede: puterea și autoritatea.

Acela, care declină dela sine autoritatea dumnezească și proclamă emanciparea de sub legea dumnezească, substitue libertatea cu desfrâul, onoarea cu rușinea, virtutea cu păcatul; unul ca acela crede, că regula de vieață ar fi bucuria și veselia; prin acest gest deschide ușa și poarta la un tiranism rușinos al unei horde lacome și rebele. Neamul omenesc are să recunoască pe Dzeu palam et publice, ca pe creatorul său. Dumnezeu a creat pe om de ființă socială, voia lui sf. este să ne întrunim într'o societate, care se supune puterii și autorității sale. Cu cât mai adânc pătrunde societatea în taina religiei sale, cu atât mai mare va fi libertatea, și cu atât mai înfloritoare bunăstarea cetățeanului. Pentruce? Pentrucă rațiunea și experiența ne arată din destul, că fără religie nu-i morală, fără morală nu-i bunăstare și libertate.

Cea mai mare și mai sfântă datorință a omului este adorarea sinceră și cu resignațiune a lui Dumnezeu. Religia n'are libertate. Nu-i stă omului în voie, să creadă ce voește și să aleagă religia, care-i place; el trebuie să primească religia descoperită de Dumnezeu, și-i dator să-l adoare pe Dumnezeu în modul, care-i place Lui. Dintre diferitele forme religioase pe aceea trebuie s'o aleagă, care o prescrie Dumnezeu, și care în urma diferitelor sale criterii o poate cunoaște mai ușor. Totuși nu poți constrânge pe nime să primească contra voinței sale religiunea adevărată, fiindcă dupăcum observă sf. Augustin, omul »nu poate crede într'alt chip, decât prin voia sa liberă«. Dacă însă cineva e atât de cerbicos, încât respinge religia adevărată și-și expune sufletul la osândă, amăsurat cuvintelor Mântuitorului: »Iar cel ce nu va crede, osândise-va« (Marc 16, 16.), în cazul acesta nu-i vorba de libertate, ci de înjosirea sufletului, de jugul păcatului.

Avem însă să cunoaștem și altă libertate, care adese e preamărită ca rezultatul progresului și al civilizațiunei, anume:

libertatea conștiinței, a graiului și libertatea de presă. Toate acestea nu pot fi privite, de-adreptul, ca binefaceri pentru societate, fiindcă, dacă acestea nu-s întrebuițate cu cumpăt și, restrângerii raționale, devin izvorul multor rele. Dreptul este forță spirituală, care în privința dreptății și echității este dispus de natură. Ori ce om are dreptul să-și folosească capacitățile spirituale pentru extinderea dreptății și echității; el este liber, poate mărturisi adevărul totdeauna și pretutindeni, dar nu poate fi călăuzit și de învățături greșite; are dreptul să folosească presa, însă n'are drept a predică învățături false, a extinde minciuna, a răspândi scrieri ateiste și imorale, a-și bate joc de adevărurile religioase, a vătăma pe Dumnezeu, a încurcă spiritele și a arunca întregul popor în primejdie morală. Asemenea libertate n'ar fi decât un arbitriu desfrânat, care-și arogă în mod păcătos numele de »libertate«, și pe care ar trebui să-l ocolească ori ce formă de regim, căci unde domnește desfrâul, nu poate subsista libertatea adevărată.

Cu câtă obrăznicie se abuzează de libertatea de presă, și ce ravagii face această libertate în viața publică și privată! Eruditul episcop Spalding, care-i recunoscut de om imparțial, în opul său »Socialism și lucru«, caracterizează primejdia cauzată de presă astfel: »In aceste publicații, pe lângă afirmările oarbe aflăm generalisări năbădăioase, apologii tixite de semiadevăruri rușinoase și lipsite de orice știință, laude fățărite, calomniile față de oficianții publici, tractarea frivolă a lucrurilor mărețe și sfinte, toate într'o formă și într'un stil, care se potrivește cu oamenii, cari n'au avut nici când timp, să studieze ceva fundamental. Și această literatură destrăbălată, pe jumătate omenească, pe jumătate bestială, colportată din orașele mari în singuraticile locuințe, cade ca rugina pe sufletul și inima poporului, răpindu-i orice gust literar, orice credință în virtute și supunere față de Dumnezeu; așa, că peste tot dubităm, dacă mai poate fi posibilă o îmbunătățire spirituală și morală«. Cel ce se interesează de adevărata libertate, are să pășească pe arenă față de astfel de abuzuri și să înceapă o luptă înverșunată contra desfrânatelor libertăți de presă și de grai. Romanțierul evreu, Zangwill, are drept, când năzuințele moderne nu le numește altcum, decât: »furii, absurdități și drăcii«, apoi și P. Tabb încă are drept, când zice, că literatura modernă nu-i decât: »murdărie, dubietate și desperare«. Ce mare inimă față de popor dovedește

Carnegie, când în salole publice de cetit ascunde, înainte de a ajunge în mâinile tineretului, cărțile ce ar aprinde în el focul lăcomiei păcătoase și ar fi bune aruncate în foc! Lectura rea naște superficialitatea și răpește pacea sufletului. Singură religia ne învață, cum să ne bucurăm de libertate și cum s'o folosim.

NICOLAE POPA.

CRONICĂ.

„Societatea „Petru Maior“, înființată în 1862, ca tinerii universitari români din Budapesta să-și cultiveze limba maternă, să se perfecționeze în cunoașterea istoriei și a literaturii poporului nostru, să nutrească spiritul solidarității colegiale și să fie adăpost pentru mulți tineri talentați, buni și sânguincioși, dar lipsiți de mijloace — și-a serbat jubileul de 50 ani, în 20, 21 și 22 April, în cadre largi și strălucite. Interesul, ce-l merită această vatră luminoasă, și-l-a arătat publicul românesc de pretutindenea, în diferite chipuri. — Fie ca geniul bun și iubirea de neam și lege, ce au călăuzit pe marele Patron al acestei societăți, să-i fie fari conducători și în jumătatea a doua a veacului, rămânând și în viitor școală de lumină, cultură și binefacere.

„Cultura Creștină“.

*

Consistor plenar în Lugoj. P. S. Sa Episcopul Dr. V. Hossu, a strâns, în 15 și 16 April, în jurul inimii sale de adevărat părinte pe toți protopopii, asesorii consistoriali și câte un reprezentant al fiecărui district protopopesc, ca, cu toții împreună, să aducă lui Dumnezeu mulțumiri de învingere pentru rezultatele obținute în cei aproape 9 ani, cât i-a fost dat să conducă aceea dieceză.

În consistor s'a făcut o dare de seamă amănunțită despre celea făcute în trecut și un grandios pian pentru activitatea viitoare.

Înființarea unui institut teologic episcopesc, a unui internat pentru băieții grec-cat., cari cercetează școlile din Lugoj, ridicarea de biserici și de școli și din suma de 200 mii coroane, ce le-a câștigat, pe rându, în cei 9 ani, vizitațiunea canonică întreprinsă aproape în fiecare comună pentru întărirea credinții și înălțarea moralului poporului: acestea sunt celea mai luminoase și mai înălțătoare puncte din programul executat.

Inființarea unui internat pentru fetițele de preot din dieceză, spre care scop P. S. Sa a dăruit 120 de mii de coroane, reuniunea de misiuni, chemată să regenereze vieța creștinească, reuniune diecezană de femei pentru înfrumșetarea bisericilor și și a sufltelor — sunt celea mai însemnate puncte ale programului de fericitoare muncă, ce-l lasă spre înfăptuire diecezei, care i-L însoțește cu lacrimi de grațitudine în noul câmp de luptă unde toți îi dorim sănătate și spornică muncă. (sr).

*

Misiuni sacre poporali. Lucrările acestea mari și sfinte, chemate să deschidă larg porțile inimii și a minții poporului pentru primirea luminii și căldurii darului dumnezeesc, s'au continuat și în Paresemile anului acestuia. Reuniunea de misiuni a ținut serbări sufletești în patru parohii: în Alecuș (tr. Biei), Cucerdea română (tr. Ernutului), în Ciuceea (tr. Morlacei) și în Petridul de mijloc (tr. Turzii), la cari praznice au participat credincioși și din alte parohii, mângâindu-se, veselindu-se sufletește, întărindu-se în credință și luând hotăriri, ce credem, că vor lăsa urme adânci în sufletele lor. În locurile unde baptismul a început să facă cuceriri, ori unde poporul din comunele învecinate a fost bine pregătit, s'a strâns cu miile. La Ciuceea p. ex. au fost cam 5000, iar la Petridul de mijloc cam 8000 ascultători. Sunt 9 ani, de când s'au început și la noi acestea slujbe sfinte, pentru regenerarea vieții creștinești, dar în nici un loc n'a fost așa mare influință ca la Petrid. — Laudă Domnului!

Misiunile din parohia *Alecuș*, păstorită de păr. Gheorghe Micu, au fost din 14—17 Martie a. c. S'au rostit 12 cuvântări sacre. S'au mărturisit și cuminecat peste 600 credincioși. Poporul din jur n'a fost încunoștințat, fiindcă biserica din A. e mică și timpul era de așa, că predicile nu s'au putut rosti sub ceriul liber.

În *Cucerdea-română* s'a luminat mințile și s'au răscolit conștiințele prin învățăturile, rugăciunile, și îndrumările individuali date în scaunul mărturisirii, în zilele 21, 22, 23 și 24 Martie a. c. A asistat poporul gr.-cat. și gr.-or. din loc și o mulțime considerabilă din comunele învecinate. S'au mărturisit și cuminecat peste 600 creștini. Poporul a rămas încântat de hrana primită după celea 12 predici, ce s'au rostit, și mai conștient de importanța credinții lui. Păr. Gheorghe Nicoară, care

În timp scurt și cu popor puțin a făcut multe lucruri frumoase, e foarte mângâiat, că a putut procura atâtea clipe de înălțare sufletească fiilor săi sufletești.

Tractul Morlăcii a aranjat misiuni sfinte populare în parohia pâr. I. Truța, în *Ciucea*, unde s'a adunat mai multe mii de credincioși din zeci de comune aparținătoare arhidiecezei și diecezelor de Orade și Gherla. S'au ținut 10 cuvântări sacre și s'au mărturisit peste 1000 credincioși.

În 28, 29, 30 și 31 Martie a fost măreața manifestaie religioasă din *Petridul de mijloc*, acărui pâr sufletesc e C. Ignat. Aici s'au ținut o zi și exerciții spirituale numai pentru preoți. Poporului din peste 20 parohii, venit aici în procesiuni, i-s'au dat învățătură în 17 predici, ținute sub cerul liber. S'au mărturisit la 2000 credincioși. Au fost scene mișcătoare și impresii neșterse.

— Dumnezeu mi-a ajutat, să azist la mai multe misiuni populare și după fiecare misiune am rămas tot mai adânc convins de marea însemnătate a apostoliei, ce se face cu acestea lucrări sacre.

Increștăm la acest loc, că la frații gr-or. încă s'a făcut un mic început pe terenul acesta, anume în Șebeșul săsesc. »T. R.« (nr. 28) scrie despre acest lucru bun: »A fost o idee fericită introducerea acestor porniri de primenire sufletească și întărire de credință, și acestea conveniri prinse într'un sistem bine încheșat, vor ajunge arme puternice pentru propagarea religioasă în poporul nostru«. Are toată dreptatea. Iar noi ne bucurăm, fiindcă cu cât vom fi mai buni creștini cu atât ne vom iubi mai creștinește și ne vom apropia mai mult unii de alții. (sr).

*

Semue bune. Conferența învățătoarească, care a întrunit la 10 Aprilie pe reprezentanții aproape a tuturor reuniunilor de învățători din dieceza Gherlei, și mai ales adunarea generală a tuturor învățătorilor, plănuită pe luna August din acest an, — constituie un moment cultural, care merită toată atenția noastră. Oamenii se mișcă, în timpul din urmă, mai liber și pe teritoriul acestei dieceze, și avem toată nădejdea, că noua cărmă va ști să facă, ca aceste mișcări mai desmorțite să servească spre adevăratul bine al poporului nostru din acele părți.

Conferența s'a întrunit la stăruințele reun. „Sătmar—Ugocia“, a cărei președinte, pâr. C. *Lucaciu*, a fost și sufletul conferenței, Propunerile dsale s'au primit cu însuflețire și s'a hotărât, ca

ele să fie trimise spre studiere tuturor reuniunilor diecezane, având să se decidă asupra lor în merit la adunarea generală plănuită. Ele ținesc unificarea activității celor 5 reuniuni învățătorești (afară de cea amintită mai sunt acestea: „Reuniunea Gherlană“, „Reuniunea Mariană“ — Năsăud — „Reuniunea Marmațiană“ și „Reuniunea Sălăgiană“), din dieceza Gherlei, și prin aceasta unificarea învățământului rural. S'a mai vorbit apoi și de înființarea câte unui post de inspector școlar, pentru raionul fiecărei reuniuni, și de întemeierea unui organ pedagogic, care să fie obligator pentru toate școlile diecezane.

Unirea puterilor de școală, contemplată în această conferință sigur va trebui să deștepte în toate părțile diecezei gherlane conștiința unității culturii noastre românești, și credem, că marea adunarea din vară, care foarte probabil va fi prezidată de însuș noul mire al diecezei, va ști să realizeze această unire în modul cel mai potrivit. O dorim din inimă și cât mai curând. (ar.)

*

Împăratul Vilhelm II și teologul protestant liber-cugetător. În foile germâne și-a făcut runda următoarea notiță despre o convorbire a împăratului Vilhelm cu un teolog protestant, cu vederi religioase „foarte moderne“, care se siliă să dovedească împăratului, că Hristos nu a fost Dumnezeu. — Aproape un ceas de vreme împăratul ascultă liniștit pe profesor, care nu mai contenia cu argumentele pentru părerea sa. Când în sfârșit a terminat, îl întrebă împăratul: „Spune-mi Dle profesor, zis-ai Dta vreodată studenților dtale: Eu sunt vița și voi mlădițele?“ — „Nu Maiestate“. — „Crezi Dta că înainte de Dta vre-un profesor, a zis lucrul acesta?“ — „Nu, Maiestate!“ — „Dar oare în viitor, agrăi-vor, în chipul acesta, profesorii pe învățăceii lor?“ — „De sigur, nu!“ — „Bine, Dle profesor, a încheiat împăratul, dupăce așadară nici un om nu poate și nu va vorbi așa, precum a grăit Hristos, de aceea cred eu, că Hristos nu a fost numai om, ci a fost și Dumnezeu adevărat!“

Presă liberală, vezi bine, trage la îndoială această convorbire, ce nu-i prea vine la socoteală, dar tot ea recunoaște, că profesorul cu care împăratul a discutat despre dumnezeirea lui Hristos este vestitul Friedr. Delitzsch, tot acela care spunea că originea Bibliei este a se căuta în Babilonia! (m).

Cărți și reviste.

„*Biblioteca populară*“ a Asociațiunii. S'a accentuat și constatat din multe părți, că una dintre cele mai de valoare întreprinderi ale Asociațiunii e „Biblioteca populară“, menită a răspândi binefacerile culturii în cele mai largi pături ale poporului nostru. În trecut, Asociațiunea a trăit în conștiința unui număr prea mic de membrii ai neamului nostru. „Biblioteca populară“ și prelegerile, cari se țin în toate părțile, sunt mijloace vrednice de toată considerația, cu ajutorul cărora nu numai se face cunoscută Asociațiunea, ca un așezământ de mare importanță pentru dezvoltarea și cimentarea culturii noastre naționale, ci se face un bine real masselor poporului nostru.

În anul prim 1911, s'au ridicat multe glasuri de nemulțămire împotriva administrației „Bibliotecii populare“, întru cât numerii s'au spedit defectuos și neregulat. Și se zice, că e adevărat. Ar fi însă o mare și păgubitoare greșală, dacă s'ar descuraja cineva pentru iregularitățile anului I și, din motivul acesta, nu s'ar mai face membru ajutător, ca în schimbul prețului neînsemnat de 2 cor. să primească 11 broșuri cu material instructiv și educativ. Anul I a fost un an de probă, a fost începutul cu greutățile lui; oamenii nu vor fi contat la 11.000 membrii, și din atâția câți vor fi fost ei înșiși cauza neprimirii broșurilor, neindicând destul de exact adresele! Dacă greutățile acestea vor fi luate în socotintă, numărul membrilor ajutători ai Asociațiunii va crește mereu, și nu se va reduce pentru mici, și în multe cazuri, nemotivate supărări, cari sperăm, să nu mai obvină în viitor, dacă adresele vor fi corect indicate.

Avem toată încrederea, că conducătorii Asociațiunii vor alege cu multă grijă sămânța, ce se aruncă, prin „Bib. pop.“, în sufletul țaranului nostru. O carte mai mult poate folosi ori strica decât un prietin, vorbind ea fără rezervă și fără sfială. Sămânța întreagă, sănătoasă, bună și frumoasă căzând în un suflet cu aplicări, cât de cât bune, va produce mulțămitor, întărind voințele cetitorilor în bine și împărtășindu-le cunoștințe folositoare pentru viață. (sr).

*

Nr. 15, din 21 Aprilie, a revistei sibiene »*Luceafărul*«, aduce la loc de frunte, părți dintr'un discurs rostit la sinodul arhi-

diecezan de d. Octavian Goga, asupra stării materiale a preoților și a protopopilor ortodoxi. Ele cuprind o seamă de reflexii asupra condițiilor de viață ale preoțimei, și câteva propuneri concrete, menite să aducă îmbunătățiri în această privință.

De-ocamdată nu ne ocupăm de aceste propuneri, a căror realizare ar contribui de sigur foarte mult la ameliorarea stării materiale a preoțimei, ci ne restrângem la fixarea unor momente ale acestui discurs, din cari se învederează, că d. Goga, în chestia bisericească a părăsit ideile de acum 5—6 ani. Atunci d. Goga a crezut, că trebuie să protesteze împotriva tendinței de-a »intelctualiză» preoțimea prin reviste de specialitate teologică, și cei ditâi numeri ai »Revistei Teologice», cum și »Luceafărul de pe atunci, dovedesc, că discuția pe tema aceasta a putut fi coborită până aproape de a trece la personalități. Idealul preoțesc al d. Goga atunci eră preotul cinstit, care ține și de coarnele plugului, și a cărui cultură nu întrece cu mult pe cea a păstorilor săi.

Ei bine, azi d. Goga nu mai e cel vechiu. »Trebuie să ne dăm seamă, zice dsa, că tânărul absolvent de teologie din zilele noastre, nu se mai poate întoarce la coarnele plugului... Preotul din zilele noastre nu se mai aseamănă cu înaintașii săi. El nu mai e produsul unui mediu patriarhal, ci e un intelectual purtat prin școli, cu sufletul plămădit din îndrumările unei educații moderne, care simte în mod firesc exigențele curente ale societății culte».

Iar dacă e așa, trebuie să ne îngrijim de îmbunătățirea stării sale materiale. Aceasta e concluzia d. Goga.

Nu știm dacă d. Goga s'a ales cu această convingere pe urma lămuririlor de pe vremuri ale d. Dr. Nicolae Bălan, redactorul »Revistei Teologice», sau o are numai de când e deputat sinodal, dar ori cum ar fi, noi încă ne bucurăm de această întoarcere paulină, fiindcă ea dovedește de nou, că adevărul trebuie să biruiască. — Din ea ne mai lămurim apoi și asupra faptului, că această revistă a putut să iasă, și să continue a eși fără de atacurile obișnuite, la cari ne așteptam. Și e bine, să se știe și aceasta. (ar.)

*

Gruparea din jurul foaiei săptămânale clujene »*Solia Sattelor*» dovedește o deosebită înțelegere a țintei, ce și-a fixat, și prin faptul, că a scos în broșură povestea: »Adevărata bogăție,

sau împăratul printre săteni», scrisă de păr. Ion Agârbiceanu. Acest lucru, dar mai ales idealismul curat, care transpiră din toți cei 15 numeri apăruiți până acum a »Soliei Satelor«, în care se dă o îngrijire până acum neobișnuită și neajunsă la noi limbei, care până în cele din urmă șire este o limbă cu adevărat populară, dar în aceeaș vreme foarte frumoasă — ne îndeamnă, să rugăm de nou cetitorii noștri, să răspândească în popor după puteri, excelentul organ popular dela Cluj.

Cu cea mai mare sinceritate ne spunem convingerea, sprijinită pe numerii apăruiți până acum: O merită. (ar.)

Cărți întrate la redacție:

Victor Cathrein S. I. — F. Th. Falewski, Concepția catolică despre lume în trăsăturile ei fundamentale cu specială privire la morală. Cartea II: Creștinul în lumea revelației supranaturale. Craiova 1912. Prețul 1'80 lei.

Ioan Agârbiceanu, Adevărata bogăție sau împăratul printre săteni. Povestire. Cluj. 1912. Prețul 20 fileri.

Dr. Victor Bojor, Sfânta casă din Loreto. Schiță istorică, „Biblioteca din Blaj“ Nr. 3. Blaj. 1911. Prețul 24 fileri.

Măriu Theodorian Carada, Pentru stabilirea adevărului. București. 1912.

Măriu Theodorian Carada, Sofia. Roman. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 749.) București 1912. Prețul 30 bani.

V. A., Cum poți deveni hypnotizator. Arta fascinării. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 742—6). București 60 bani.

Octavian Prie, O vișoară. Piesă populară în 3 acte. Blaj. 1912. Prețul 60 fileri.

TELEFON.

P. Lujerd. Legea și ordinațiunile, la cari Vă provocați, adevărat, că cuprind dispoziții privitoare la relațiile confesiunilor din Ungaria, dar în cazul de față nu e vorbă de *confesioni* deosebite, și astfel acele nu pot fi invocate. Părinții copilei și matriculantul civil au toată dreptatea. Toți copiii, născuți din căsătorii, în ca i părțile contrahente nu sunt de acelaș rit, urmează ritul tatălui. Din partea bisericii se dispune aceasta în ordinațiunea S. Congr. de Prop. Fide, care în 11 Aprilie 1894, la întrebarea: »utro in ritu baptizari et educari debeant filii filiaque parentum catholicorum quidem, sed ad diversos ritus pertinentium, veluti ad Romanum, Ruthenum, Armenum etc.«, a răspuns: *Filii familiae, generatim loquendo,*

baptizari et educari debent in ritu patris» (Cfr. Acta S. Sedis vol. XXVII. p. 383). În ce privește apoi legea civilă, intimatul regesc din 4 Octomvrie 1814, Nr. 23,034 nu a fost schimbat, în punctul acesta, întru nimic, din partea legilor mai noue, precum se vede aceasta din circulara ministrului de interne Perczel, referitoare la înmatricularea copiilor născuți din părinți de rit deosebit, dtto 14 Februarie 1898, Nr. 13831/IX, care zice: »A különböző szertartásu katolikusok házasságából származott gyermekek vallására most is a m. kir. helytartótanácsnak legfelsőbb elhatározás alapján kibocsátott 1814 évi 23,034 számú rendeletét kell irányadóul tekinteni. Vagyis továbbra is az a szabály, hogy a jelzett házasságból született gyermekek, tekintet nélkül arra, hogy a házasság mikor kötöttet, nemükre való tekintet nélkül, azon szertartásu katolikus vallást követik, melyhez az atya tartozik». Pentru orientare mai deplină lăsăm să urmeze și cuvintele intimatului regesc, la care se provoacă ministrul: »Proles e diversi Ritus Catholicorum Matrimonii progenitae, ob identitatem Religionis, Ritus Patris tamquam Familiae capitis sequi tenentur». (Cfr. Extractus Benignarum Resolutionum normalium. Tyrnaviae, 1834 p. 71).

A. L. Cluj. Mulțămiri pentru comunicatul trimis din »Ujság«-ul clujan, care face sgomot în jurul misiunilor sacre populare pentru un lucru absolut neexistent, pe care însă — se pare — îl dorește, dar nu i-s: va împlini pofta, fiindcă în cadrul misiunilor politica nu va cuprinde loc nici-odată. — Mai anii trecuți, cu prilejul misiunilor ținute în Cămarășul desert, s'a alarmat întreaga administrație. Un ziar creștin (?) din Cluj a avut informații telefonice despre decursul fiecărei zile, iar protopretorele a fost prezent la toate predicile, afară de celea de seara, când îl suplinia notarul cercual, fost-au acolo și jandarmi, dar... acelas ziar a trebuit să constate, că nu s'a făcut politică și că protopretorele la fine s'a simțit îndemnat, să mulțamească oratorului pentru munca folositoare, dezvoltată nu numai pentru binele spiritual al credincioșilor, ci și pentru binele societății și al statului. — Noi deja în Nr 5 — 1911 p. 153 scriam: »la misiuni să nu faci nici când politică, nici chiar la mâncare... și să te ferești a lăuda prin ziare, pe cei ce cooperează la deprinderile sufletești». Acestea și încassarea de bani sub un titiu, ori altul, acolo unde toate, chiar toate, trebuie să se servească absolut gratis, — ar fi motive sigure pentru compromiterea misiunilor sacre. Tocmai pentru aceasta păr. director al »Unirii» a fost rugat, să nu publice nici un cuvânt de laudă la adresa cooperanților dela misiuni. Și dacă fiecare ziar al nostru ar urmă pilda »Unirii», ar purcede foarte corect.

SUMARUL:

Zenove Păclișan: Locuit-au Români în Ardeal pe timpul venirii Ungurilor? — **Dr. Victor Macaveiu:** Critica biblică modernă și învierea lui Isus Hristos. (II). — **Dr. Alexandru Nicolescu:** Cuvântul Domnului — **Dr. Stang**—Nicolae Popa: Teorii false în viața modernă. (II. Art. final). — **Cronică:** Societatea Petru Maior (*Cultura Creștină*); Consistor plenar în Lugoj. (sr.); Misiuni sacre populare. (sr.); Semne bune. (ar.); Împăratul Wilhelm II. și teologul protestant liber-cugetător. (m.) — **Cărți și reviste:** Biblioteca populară a Asociațiunii. (sr.); »Luceafărul». (ar.) »Solia Satelor». (ar.); Cărți întrate la redacție. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.